

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte mandag den 6. desember 1965 kl. 11.

Møtet ble ledet av formannen, R ø i s e l a n d .

Til stede var: Bratteli, Hambro, Henningsen, Korvald, Langhelle, Leiro, Finn Moe, Røiseland, Herman Pedersen (for Rakel Seweriin), Stray, Wormdahl, Ingvaldsen, Hønsvald, Magnus Andersen, Hovdhaugen (for Borgen), Brommeland, Christiansen, Garbo, Gerhardsen, Guttorm Hansen (for Lange), Treholt og Møller Warmedal.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister John Lyng. Dessuten ble følgende embetsmenn fra Utenriksdepartementet gitt adgang til møtet: statssekretær Jacobsen, ekspedisjonssjef Ansteensen og sekretær Sandegren.

Formannen: Møtet er, som medlemmene veit, kalla saman fordi utanriksministeren vil gje ei orientering om tilhøvet i FN i samband med det danske framlegget om Sør-Afrika. Eg gjev då ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister John Lyng: Jeg vet ikke hvor lang tid komiteen har å disponere. Den sak jeg først og fremst gjerne vil forelegge, er som formannen nevnte, problemet i forbindelse med apartheid-politikken og den måten den håndteres på i FN. Men hvis det blir tid, vil jeg gjerne få lov til å gi noen korte faktiske opplysninger om den nye Kekkonen-plan og litt om spørsmålet om "select committee", som vi behandlet i det siste møte i komiteen.

Den saken jeg imidlertid gjerne først og fremst vil få gjøre rede for, fordi det haster, er spørsmålet om det nye resolusjonsforslag som ble lagt fram i FN for tre–fire dager siden, og den situasjon som er oppstått i den forbindelse.

Jeg vil da få lov å begynne med å si – selv om det kan synes nokså selvsagt – at det her vel i grunnen foreligger tre problemstillinger, som man bør holde så klart fra hverandre som overhodet mulig.

Det er først spørsmålet om den realpolitiske innstilling som vi har til selve apartheid-politikken, hvilken attityde Norge har tatt og bør ta overfor den. Jeg går ut fra at når det gjelder det spørsmålet, vil det overhodet ikke reises noen tvil. Det er vel for lengst blitt en fastlagt norsk politikk at vi er villige til å være med på å bruke de midler som innen rimelighetens grenser kan sies å være effektive og hensiktsmessige, for å få avvirket apartheid-politikken, og at vi også er villige til å ta de ofre som en medvirkning til det måtte medføre.

Jeg nevner dette siste fordi det i det danske innlegget som ble holdt 3. desember, var et par formuleringer som faktisk må sies å betegne en viss mellomfolkelig taktløshet. Det sies i innlegget i nest siste avsnitt at Danmark uttaler et håp om at flest mulig andre stater skal følge den danske linje, og umiddelbart etter, i siste avsnitt sier man så at Danmark for sitt vedkommende er villig til å ta de økonomiske påkjenninger som måtte følge av det standpunkt de har tatt.

Jeg går ut fra som en selvsagt ting at det ville også de andre nordiske stater være fullt villige til, hvis man ellers fant det hensiktsmessig å følge den samme linje. Jeg mener derfor at når det gjelder selve hovedproblemet, kan det vel ikke reises noen tvil, og det bør ikke gjøres til gjenstand for noen debatt en gang hvilken innstilling man der har.

Den annen problemstilling blir hvor vidt økonomiske sanksjoner overfor Sør-Afrika i den foreliggende situasjon er et effektivt og hensiktsmessig middel for å nå det mål som man har akseptert, og har satt seg. Jeg skal heller ikke gå i detaljer når det gjelder dette problem, fordi den dagsaktuelle problematikk ligger på et annet plan. Men jeg vil likevel gjerne si et par ord om det, som kanskje kan synes nokså selvsagt, men som man likevel bør holde seg for øye.

Når man legger bort all politisk terminologi, vil jo bruk av økonomiske sanksjoner i virkeligheten representere en mer eller mindre langsiktig utmattelsesprosess overfor den stat som rammes av sanksjonene, og føre til tilsvarende virkninger for denne stats befolkning og for befolkningens levestandard. Når man da står overfor en situasjon som den i Sør-Afrika, må man vel realistisk holde seg for øye at disse virkninger i første omgang vil ramme nettopp den del av befolkningen som man på lengre sikt vil prøve å hjelpe. Jeg vil ikke dermed ha sagt at dette er noe avgjørende argument mot bruk av sanksjoner. Det kan utvilsomt være tilfelle hvor prinsipielle betraktninger bør gå foran de umiddelbare menneskelige hensyn som også må tas med i avveiningen. Likevel tror jeg nok når det gjelder det reelle spørsmål om hvor vidt sanksjoner her er et hensiktsmessig og adekvat middel for å nå det formål i apartheid-politikken som man har satt seg, at det vel må sies å være et spørsmål som har mange sider.

Jeg vil i denne sammenheng nevne at det i en spesialkomite i FN allerede har vært tatt opp til analyse hvor vidt slike sanksjoner vil være hensiktsmessige midler, og denne analyse har i hvert fall klarlagt så meget som at det kan reises ganske sterke tvil om dette. Men det er, som jeg sa, egentlig ikke på dette planet det dagsaktuelle spørsmål ligger.

Det som konkret sett reiser seg i forbindelse med det foreliggende resolusjonsforslag, er mer et spørsmål om fordelingen av myndighet innenfor FN mellom Sikkerhetsrådet og forsamlingen. Det er et hovedtrekk i hele den strukturelle oppbygging av FN at det er Sikkerhetsrådet som er tillagt den avgjørende myndighet når det gjelder spørsmål om bruk av sanksjoner og inngrep overfor andre stater. Det forhindrer selvsagt ikke at det i forsamlingen kan legges fram forslag som gir uttrykk for synsmåter og meninger som til og med kan formuleres ganske sterkt og i formen som pålegg til Sikkerhetsrådet.

Men det har i all fall konsekvent vært de nordiske lands linje at avgjørelser av den karakter som kan utløse bruk av sanksjoner, ligger i Sikkerhetsrådet og bør ligge der. Denne generelle synsmåte har da også vært tillempet på spørsmålet om apartheid-politikken i Sør-Afrika, slik at Norge, selv om man har vært med på i alle mulige former å delta i det moralske press som ligger i vedtak i FN's forsamling, har avstått fra å stemme for konkrete pålegg til Sikkerhetsrådet som innebærer bruk av sanksjoner.

Jeg tror dette er en riktig utkrystallisering av det som hittil har vært den norske regjerings linje og også utenrikskomiteens linje, og den samme linje har også vært fulgt av de andre nordiske stater. Dette syn vant oppslutning så sent som på det nordiske utenriksministtermøte 19. og 20. august, hvor det ble snakket om dette spørsmålet, og den fant et krystallklart uttrykk i en tale som den danske utenriksminister Per Hækkerup holdt så sent som 1. oktober 1965 i FN's hovedforsamling, hvor han etter å ha vært inne på situasjonen i Sør-Afrika og karakterisert denne i meget sterke og kritiske ord, kom inn på spørsmålet om bruk av sanksjoner. Jeg vil gjerne oversette dette – jeg har ikke den norske tekst her. Han sa: I henhold til FN-pakten er det utelukkende Sikkerhetsrådet som kan beslutte tiltak som innebærer bruk av tvang. Resolusjoner som går ut på dette som vedtas av forsamlingen, har ingen bindende kraft og kan bli farlige for vår organisasjon som helhet. Dertil kommer at slike inngrep for å få noen betydning må være effektive, og i den sammenheng må man være oppmerksom på at solidariteten mellom medlemsstatene vil kunne komme i fare.

Videre sa utenriksminister Hækkerup: Som jeg har understreket før, må vi opptre forsiktig gjennom denne sesjon og ikke ta på oss selv oppgaver som ikke ligger innen rammen av det som er politisk oppnåelig.

Dette var så sent som 1. oktober, det syn den danske delegasjonen hadde på spørsmålet om resolusjoner i hovedforsamlingen med sikte på bruk av sanksjoner.

Den situasjon som foreligger i dag, ble vi i delegasjonen presentert for på følgende måte: Jeg var til stede onsdag aften på en tilstelning hos vår FN-ambassadør Sivert Nielsen. Jeg sto og snakket med noen andre, og da ble jeg oppsøkt av den danske FN-ambassadør Tabor. Han fortalte at den danske delegasjon var kommet til at den ville forandre den tidligere nordiske linje når det gjaldt disse spørsmål. Så fortalte han at han hadde tenkt å legge fram sitt standpunkt i åpent møte i den politiske komite neste formiddag. Men, sa han, hvis han kunne gjøre oss noen tjeneste med det, så var de villige til å utsette fremleggelsen av dette til dagen etter igjen, altså til fredag. Jeg sto da tilfeldigvis også sammen med den svenske og den finske ambassadør, og det var tydelig at de hadde fått kjennskap til denne forandring i det danske syn muligens noe tidligere samme dag, men jeg må jo si jeg tydelig merket deres sinnsro var noe rystet. – Jeg sa som svar på dette tilbud fra danskene om at de var villige til å vente en dag med å holde sitt innlegg, at når danskene hadde tatt sitt standpunkt, ville ikke jeg blande meg i hvordan, på hvilken måte og til hvilket tidspunkt de la det fram. Så ble det allikevel ventet med det til fredag. Senere har det vært sagt i svenske aviser at det skyldtes press fra den svenske regjering, som ville forsøke å få danskene til å nyvurdere sine synsmåter. Hvor vidt det er riktig, vet jeg ikke, men dette var da den måte saken ble gjort kjent på for oss.

Situasjonen i dag er at den finske utenriksminister har gitt uttrykk for som sitt syn at Finland vil følge den samme linje som de nordiske land har hatt tidligere, det vil si at hvis det kommer til delvotering over de enkelte punkter, vil finnene avstå fra å stemme ved de punktene som er med på å legge grunnlag for bruk av sanksjoner, men vil ellers stemme for resolusjonspunktene, og i siste omgang vil de

avstå fra å stemme når det kommer til votering over resolusjonen som helhet. Så vidt jeg forstår, har de islandske myndigheter rent foreløpig blitt stående ved samme standpunkt. Jeg går ut fra at Karjalainens standpunkt vel også er foreløpig. Den svenske utenriksminister Torsten Nilsson, som jeg snakket med i morges, hadde den samme foreløpige innstilling. Danskene selv har visst ennå ikke i regjeringen tatt endelig standpunkt til hvordan de skal votere. Danskene uttalte altså i sitt innlegg i komiteen at de ville votere for et resolusjonsforslag av den og den type. Men det forslag som så kom fra de afrikanske land umiddelbart etter, gikk vel noe lenger enn danskene hadde tenkt seg. Den danske regjering skal ta standpunkt i morgen.

Jeg må si at Utenriksdepartementet – og med det mener jeg de embetsmenn som har håndtert disse sakene hele tiden – og likedan jeg har den foreløpige reaksjon at det ville være riktig å følge den tidligere nordiske linje, hvilket altså innebærer at man avstår fra voteringen over de punkter som betyr en ny holdning, stemmer for resolusjonen ellers under delavstemning, men avstår ved sluttvoteringen.

Dette er situasjonen som den ligger an i dag. Noen votering blir det, så vidt jeg forstår, ikke før torsdag, så vi får jo tid til å drøfte saken i Regjeringen og holde kontakten ved like med vår delegasjon der over hele tiden. Jeg tilføyer at delegasjonens reaksjon var den samme som min, men la meg ta det forbehold at det var på et tidspunkt da vi trodde vi ville bli nødt til å votere over dette uten å kunne få noen kontakt med Regjeringen og utenrikskomiteen, og delegasjonens vurdering vil da selvfølgelig bli påvirket av hvordan man ser på saken her hjemme.

Det er hva jeg rent foreløpig kan si om denne saken. Ellers forstår jeg at den har vakt en ganske sterk politisk meningsbrytning i Sverige, og den svenske regjering skal drøfte den i dag. Jeg understreker at det referat jeg har gitt av utenriksminister Torsten Nilssons syn, er hans foreløpige reaksjon, som han på samme måte som jeg selvfølgelig må ta forbehold for, idet han på samme måte som jeg vil søke kontakt med de myndigheter som i siste instans trekker opp hovedlinjene for vår utenrikspolitikk.

Formannen: Eg takkar utanriksministeren for orienteringa.

Garbo: Kunne vi få opplest de springende punkter i resolusjonsforslaget?

Finn Moe: Det var det samme jeg ville spørre om. Meldingene i pressen er jo litt villedende, men foreligger det et dansk resolusjonsforslag, eller er det bare det som er sagt i innlegget det siktes til når man snakker om et dansk forslag?

Utenriksminister Lyng: Det som foreligger fra dansk side, er som sagt innlegget, og resolusjonsforslaget kom fra de vest-afrikanske stater umiddelbart etter det danske innlegg, så det er klart at det var en timing der.

Finn Moe: Det er ikke noe forslag fra dansk side?

Utenriksminister Lyng: Nei.

Formannen: Kan vi få dei viktigaste punkta i resolusjonen oppleste.

Utenriksminister Lyng: Kanskje sekretæren kunne hjelpe meg med å lese opp disse punktene.

Komiteens sekretær Greve refererte følgende punkter fra resolusjonsforslaget:

"Generalforsamlingen ...

1. bekrefter på ny sin resolusjon 1761 av 6. november 1962, som anbefaler anvending av økonomiske og diplomatiske sanksjoner mot Sør-Afrika,
2. appellerer Republikken Sør-Afrikas viktigste handelspartnere inntrengende om å stanse sitt økende økonomiske samarbeid med den sør-afrikanske regjering, et samarbeid som oppmuntrer den til å trosse verdensopinionen og framskynder gjennomføringen av apartheid-politikken,
7. henleder Sikkerhetsrådets oppmerksomhet på den kjensgjerning at situasjonen i Sør-Afrika utgjør en trusel mot internasjonal fred og sikkerhet, at tiltak under Paktens kapittel VII er nødvendig for å løse apartheidproblemet og at universelt anvendte økonomiske sanksjoner er de eneste midler som vil føre til en fredelig løsning,
8. fordømmer tiltakene til de stater som ved politisk, økonomisk og militært samarbeid med den sør-afrikanske regjering oppmuntrer den til å fastholde sin rasepolitikk,
9. anmoder igjen alle stater om fullt ut å etterkomme alle resolusjoner fra Sikkerhetsrådet i dette spørsmål og straks stanse salg og levering til Sør-Afrika av våpen, ammunisjon, alle typer av militære kjøretøyer, utstyr og materiell til framstilling og vedlikehold av våpen, ammunisjon og militære kjøretøyer."

Utenriksminister Lyng: Punkt 9 er vi villige til å stemme for. Det viktigste er punkt 7, som knytter formuleringen direkte til FN-paktens formulering når det gjelder betingelsene for bruk av sanksjoner. Den er for så vidt det håndgrep som bringer FN-paktens bestemmelser i kapittel VII til anvendelse.

Når det gjelder punkt 1, henvisningen til den tidligere resolusjon, er bare å si at denne inneholder en rekke konkrete tiltak som står i forbindelse med gjennomføringen av totale økonomiske sanksjoner.

Wormdahl: Får jeg lov å spørre: Er det på det rene at det vil bli adgang til å stemme punktvis over denne resolusjonen?

Utenriksminister Lyng: Det er ikke helt sikkert. Hvis det protesteres mot det, må hovedforsamlingen med flertall bestemme at det skal gjøres. Men det er vel grunn til å tro at det vil bli gjort i en sak som denne.

Ingvaldsen: Det var et par spørsmål. Danskene har altså her på egen hånd slått inn på en ny linje, og så vidt jeg forstår, har de ikke underrettet Norge om det før nokså sent, og sannsynligvis underrettet Sverige og Finland litt tidligere, men har, så vidt jeg forstår, heller ikke handlet i forståelse med dem. Danskene inntok jo også et litt særpreget standpunkt når det gjaldt stillingen til NATO-konferansen, uten at det hadde vært noen konferanse på forhånd. Jeg hadde lyst til å høre om det ligger noen mer prinsipielle endringer i danskenes syn? Jeg har tidligere oppfattet det slik at alle de nordiske landene har følt det som en forpliktelse å orientere hverandre og drøfte standpunktene på forhånd, med henblikk på en felles opptreden.

Det var det ene spørsmålet.

Det annet er i forbindelse med den innledningen som utenriksministeren kom med. Vi er jo alle enige om at vi ikke liker apartheid-politikken, men så vidt jeg forsto, ble det sagt at det var ingen tvil om at vi er villige til å bruke alle midler og ta de tilhørende ofre for å forsøke å få slutt på apartheid-politikken. Det er en meget sterk prinsipiell uttalelse, som jo på mange måter ble litt svekket ved de reservasjoner som kom etter på. Jeg er generelt av den oppfatning at det er meget farlig å bruke økonomiske sanksjoner. Hvis det er vanskeligheter i et land, pleier vi å gi økonomisk støtte for å hindre kaos og borgerkrig og eventuelt kommunistisk infiltrasjon. Jeg er tilbøyelig til å se det slik at hvis vi nå gjør det motsatte og bruker økonomiske sanksjoner, vil det også kunne føre til at dette rammer det brede lag av befolkningen og skaper kaos og borgerkrig. Jeg ser det som en mulighet som innebærer en viss fare for å framtvinge en eksplosjon, som man kunne unngå ved en litt mer forsiktig og langsiktig behandling. Min personlige oppfatning er at økonomiske sanksjoner her kan være meget alvorlig og kan framtvinge en krise. Og det er vel ikke tvil om at fra en del av de afrikanske stater er det direkte tilsiktet å fremkalle en sann krise.

Så var det det siste spørsmålet. Det gjelder vår holdning ved en eventuell votering. Jeg er helt enig i det utenriksministeren sa, at hovedforsamlingen bør ikke komme med noe pålegg til Sikkerhetsrådet i saker som ligger under Sikkerhetsrådet. Men hvis vi nå avstår fra å stemme, tar vi ikke noen direkte del i voteringen for eller imot. Kan man da risikere at det blir flertall for at hovedforsamlingen skal gi direktiver til Sikkerhetsrådet i sanne saker? Jeg anser det for å være særdeles betenkelig, og er det først innført, vil man kunne regne med at med de mange nye stater blir faktisk Sikkerhetsrådets funksjon overtatt av hovedforsamlingen. Så jeg synes at Norge burde overveie aktiv votering i spørsmålet, hvis det skulle være nødvendig.

Utenriksminister Lyng: Når det gjelder spørsmålet om kontakten mellom de nordiske land ved behandlingen av disse FN-sakene, var ikke forholdet at Sverige og Finland fikk beskjed noe før oss; de fikk beskjed akkurat samme dag, så vidt jeg

forstår. Ambassadør Sivert Nielsen fikk vite dette en times tid før jeg traff ham, samtidig med at de tre andre fikk vite det.

Jeg skal ikke filosofere noe fram og tilbake over en slik måte å konsultere hverandre på, som ble gjennomført i denne spesielle saken, men det er sikkert at den strider fullstendig og totalt mot alt som har vært gjort i FN tidligere.

Når det så gjelder spørsmålet mer generelt om bruk av økonomiske sanksjoner som hr. Ingvaldsen reiste, skal jeg ikke gå nærmere inn på det. Jeg understreket jo også at det vil være meget sterke betenkeligheter ved å utløse en slik mekanisme. Men jeg tror nok at hvis FN i de former pakten forutsetter, treffer et slikt gyldig vedtak, så vil jeg ikke råde til at ikke Norge skulle følge det på samme måte som vi gjorde det tidligere under Rhodesia-saken. Men det er overhodet ikke aktuelt i dag, så det problemet lar jeg ligge.

Når det så gjelder spørsmålet om hvor vidt resolusjonen vil få flertall, er det helt sikkert at den vil det. Det er helt sikkert at den vil bli vedtatt av et flertall på samme måte som den tidligere resolusjonen som det vises til, i 1962, også ble vedtatt av et flertall. Men det som nettopp er stillingen, er at det er en sterk gruppe stater som hele tiden har stått mot dette presset med at Sikkerhetsrådets funksjoner mer og mer skulle overtas av forsamlingen. Hvis de nordiske og vestlige land der går fra sin prinsipielle retningslinje, kan det etter min mening innebære konsekvenser som for oss i andre saker kan bli betenkelige.

Mitt syn er at man bør avstå fra å stemme. Da er man ikke med på å legge grunnlaget for vedtak som egentlig ikke hører hjemme i forsamlingen. Men man misforstår heller ikke derhen at man er mot hele det grunnsyn på apartheid-politikken som går igjennom det hele.

Gunnar Garbo: Jeg er enig med utenriksministeren i at man i disse sakene må holde seg i kontakt med det politiske mulige. Men samtidig er det også vår oppgave å arbeide for at det riktige skal kunne bli politisk mulig, ved at vi medvirker til å skape den politiske opinion som gjør riktige tiltak gjennomførbare.

Nå reiste utenriksministeren i sitt innlegg spørsmålet om økonomiske sanksjoner i det hele tatt er et rasjonelt og effektivt middel til å bekjempe Apartheid. Det er klart at hvis man finner at økonomiske sanksjoner tvert imot virker i motsatt retning og skader dem man vil hjelpe, har det ingen hensikt å gå inn for sanksjoner. Men mitt utgangspunkt i denne sak er den forståelse at dersom det virkelig er mulig å gjennomføre en økonomisk boikott som samler de vesentlige av de stater som har handel med Sør-Afrika, da kan det få en gunstig virkning. Jeg oppfattet den FN-utredningen som i sin tid ble foretatt, nettopp som en bekreftelse på at hvis man fikk i stand en boikott som virkelig omfattet de vesentlige, strategiske varene, da ville det måtte få en øyeblikkelig virkning på den stat vi har å gjøre med her. Og da har jeg, som sagt, den tro at hvis man fra verdenssamfunnets side kunne sette inn med slike sanksjoner, og hvis man dessuten kunne kombinere dette med den tanke som tidligere har vært fremholdt fra nordisk side, at FN sier seg villig til å hjelpe til med å bane veien for en utsoning mellom folkegruppene i Sør-Afrika dersom den hvite ledelse tar til vettet – hvis man altså både brukte sanksjoner og så vidt mulig sa seg

villig til å hjelpe til med en omstøping av forholdene der nede, med garanti for mindretall osv. – da ville man spille på to strenger som i og for seg, etter min mening, hører sammen.

Mitt utgangspunkt er altså det at jeg har tillit til at sanksjoner er et effektivt og riktig instrument dersom man bare får med de stater det her er nødvendig å ha med om det hele skal bli effektivt.

Så er det da spørsmål om den resolusjon som er foreslått, innebærer en betenkelig linje sett i relasjon til myndighetsfordelingen innenfor FN. Jeg har en følelse av at dette dreier seg om en *henstilling* fra Generalforsamlingen til Sikkerhetsrådet. Det er vel ikke et direktiv til Sikkerhetsrådet, men en henstilling til Sikkerhetsrådet om å følge en politikk som Generalforsamlingen ønsker. Hvis vi stemmer for en slik henstilling, må det da ikke oppfattes slik at vi mener at dette vil være den riktige linje å gjennomføre, og at Norge for sitt vedkommende vil være villig til å ta konsekvensene dersom Sikkerhetsrådet fatter et lovlig vedtak i den retning?

Jeg mener alt i alt ut fra disse motiver at Norge burde følge Danmarks linje. Jeg kan godt tenke meg at man kanskje burde forsøke å få modifisert forslaget fra afrikanerne noe hvis det lar seg gjøre, dersom det gjør det mer akseptabelt, men min grunnholdning er den at jeg ville foretrekke den nye danske linje framfor den gamle nordiske.

Edvard Hambro: Det er mulig at jeg har misforstått dette resolusjonsforslaget som jeg ikke har sett hele teksten til – men så vidt jeg husker fra det tidligere resolusjonsforslag i FN, er det ikke bare en henstilling til Sikkerhetsrådet. Generalforsamlingen har vedtatt en henstilling til medlemsstatene direkte, ikke sant?

Utenriksminister Lyng: Jo.

Edvard Hambro: Det er en større nyanse der enn hr. Garbo vil ha det til.

Utenriksminister Lyng: Men i denne sammenheng er det en henstilling til Sikkerhetsrådet.

Edvard Hambro: Men i den tidligere ...

Utenriksminister Lyng: Om forlatelse – det er begge deler, fordi denne også henviser til den forrige.

Edvard Hambro: Jeg vil gjerne ha uttalt at jeg er helt enig i det synspunkt utenriksministeren hittil har lagt fram der. Jeg tror det vil være meget lite gagnlig at vi forandrer vår stemmegivning. Jeg tror vi har all mulig interesse av å holde faste ved den kompetansefordeling vi har mellom Sikkerhetsrådet og Hovedforsamlingen. Vi skal huske på at den gang vi gikk med på det motsatte, og altså overførte mer til

forsamlingen, sto vi midt oppe i den kalde krigen. Det ble gjort fordi det var helt umulig å få til noe samarbeid mellom Vesten og Sovjet når det gjaldt stemmegivningen i Sikkerhetsrådet. Men nå er vi kommet inn i en periode hvor man forsøker å få til mer samarbeid mellom USA, vestmaktene og Sovjet i Sikkerhetsrådet.

Det er én ting til vi heller ikke helt må lukke øynene for, og det er at den gang man vedtok resolusjonen om "uniting for peace", hadde man i Hovedforsamlingen ennå noenlunde sikkerhet for at man fikk vedtatt de forholdsregler som stemte med Vestens realpolitiske og økonomiske interesser. Nå er det en helt annen problemstilling. Jo mer makt vi nå overfører til Hovedforsamlingen fra Sikkerhetsrådet, jo mer gir vi fra oss adgangen til å kontrollere det som skjer i FN, fordi de nye stater, som ikke alltid har den samme ansvarsfølelse, har stemmeflertall i Hovedforsamlingen. Jeg tror det er noe vi skal tenke på som særdeles viktig, og som kan komme til å bli enda viktigere i framtiden.

Det er et moment til – som utenriksministeren var inne på – som jeg tror er meget viktig, og det er at vi her faktisk har sett at Danmark på egen hånd har brutt med den nordiske linje. Utenriksministeren brukte det meget diplomatiske uttrykk: "denne form for konsultasjon". Det er i virkeligheten ikke noen konsultasjon. Den danske delegasjon har bestemt seg for å gjøre dette og har meddelt det til de andre skandinaviske stater. Jeg tror det vil være meget uheldig om vi lar oss lokke med i det spillet. Jeg tror vi burde gjøre det som utenriksministeren her har gitt uttrykk for.

Jeg skal la spørsmålet om hvor vidt økonomiske sanksjoner er et effektivt middel eller ikke, ligge, for jeg synes ikke det er nødvendig å gå inn på det nå. Men helt til slutt vil jeg bare si at vår oppfatning i dette spørsmålet ikke kan unngå å ha virkning også for vår stemmegivning i et spørsmål angående Afrika som kommer til å bli langt viktigere og langt farligere, i meget nær framtid, og det er spørsmålet om hele Rhodesia-saken. Jeg håper at utenriksministeren før den norske delegasjon blir nødt til å ta standpunkt i det spørsmålet, vil gi oss en redegjørelse om hele spørsmålet om fredsbevarende operasjoner og økonomiske sanksjoner i forbindelse med Rhodesia-saken. Det er ikke aktuelt å komme inn på det spørsmålet i dag, men det er helt klart at velger vi nå å forandre vår stemmegivning, har vi også gitt uttrykk for at Hovedforsamlingen kan vedta tvangsaksjoner i Rhodesia-saken. Jeg tror vi skal være meget forsiktige med å slå inn på den linjen.

Alfred Henningsen: Jeg er faktisk ikke helt sikker på om det som har skjedd i FN, er et uttrykk for noe som den danske delegasjon selv har funnet på, eller om det er et uttrykk for en endring i det offisielle danske syn. Nå vet vi i hvert fall vi som har vært med i Europarådet, at Landung kan ha særegne meninger, og det virker i all fall for meg noe forvirrende. Det kan man ha i slike forsamlinger. Men Per Hækkerup er jo syk, og ville det ikke da være naturlig om vi undersøkte om dette er ordentlig behandlet i den danske regjering og er uttrykk for en endret holdning der, eller om det bare er den danske delegasjon og Landung som har gitt uttrykk for et mer personlig syn, og blir tatt med av de andre nasjoner som har lagt fram resolusjonsforslaget?

Når det gjelder de reelle sanksjoner, kunne det være av interesse å få opplysninger om hvor mange det er av de afrikanske og østeuropeiske land som har økt sin samhandel med Sør-Afrika etter at de første resolusjoner ble vedtatt.

Formannen: Dersom det skal haldast eit norsk innlegg i debatten, trur eg at vi ikkje skal ta avstand frå sanksjonspolitikken reint generelt. Det har vi heller ikkje gjort når det gjeld Rhodesia. Vi har følgd opp den henstillinga som er komen.

Eg trur for min part at sanksjonar kan vere rette og effektive i visse tilfelle.

No var utanriksministeren inne på at det kunne vere at ein skadde dei farga folka mest. Men i Sør-Afrika er det slik at dei farga gruppene har gått inn for sanksjonspolitikken. Likevel må det vere viktig at den blir effektiv. Når det gjeld Sør-Afrika, veit vi at når vi har minska vår eksport dit og vår handel der, har andre statar auka sin tilsvarande, så det er klårt at det spørsmålet kjem inn i biletet. Det er klårt at vi ikkje må seie noko som kan få dei andre statane til å tru at vi er meir lunkne enn før når det gjeld sanksjonspolitikken.

Men når det gjeld denne saka, synest eg det vil vere overlag betenkjeleg å bryte med den lina dei nordiske landa før har følgd når det gjeld spørsmålet om kompetansefordelinga mellom Sikkerhetsrådet og Hovudforsamlinga. Dersom ikkje svenskane og finnane kjem til å innta eit nytt standpunkt, synest eg vi bør halde på det gamle. Dersom Sverige følgjer Danmark, kjem vi sjølvsagt i ein delikat situasjon, men eg veit ikkje om det er nokon grunn til å tru at Sverige vil endre standpunkt.

Utenriksminister Lyng: Med hensyn til det siste, er jeg enig med formannen i at vi må vurdere de andre nordiske lands stilling til spørsmålet. Jeg har imidlertid anledning til å holde stadig kontakt med Torsten Nilsson og svenskene og vil gjøre det.

Noen endelig beslutning kommer som sagt ikke Regjeringen eller den norske delegasjon til å bli nødt til å treffe før torsdag eller fredag.

Jeg vil bare komme med en rent faktisk opplysning til hr. Garbo. Jeg skjønner meget vel at det er vanskelig – for ikke å si umulig – for komiteens medlemmer her å gripe alle de rent faktiske opplysninger i farten. Jeg må med en gang si at jeg ville være tilbøyelig til å være enig med hr. Garbo hvis det hadde vært slik at dette resolusjonsforslaget hadde vært formet som en henstilling til Sikkerhetsrådet om å overveie osv. Men det er formet slik at man i resolusjonen slår fast som et faktum noe som har relevans til FN-pakten. Den norske oversettelse lyder slik:

"Forsamlingen henleder Sikkerhetsrådets oppmerksomhet på den kjensgjerning at situasjonen i Sør-Afrika utgjør en trusel mot internasjonal fred og sikkerhet."

Det er nettopp det som gjør det så betenkelig. Den engelske teksten er kanskje enda sterkere enn den norske oversettelsen, idet det heter at forsamlingen "draws the attention of the security council to the fact that the situation in the republic of south africa constitutes a threat to international peace and security that action under chapter vii of the charter is essential."

Gunnar Garbo: Jeg anser den kjensgjerningen for å være noe nær på det rene. Men hvis det kan gjøre det lettere, kan man ikke da arbeide for å få afrikanerne til å godta en litt mykere formulering?

Finn Moe: Jeg vil komme med en del rent personlige betraktninger, helt på egne vegne.

Først noen ord om økonomiske sanksjoner. Det er klart at økonomiske sanksjoner kan være effektive hvis vedkommende lands viktigste handelspartnere går inn for dem. Men selv da er det spørsmål om *hvor* effektive de vil være, og det skal bli interessant med hensyn til Rhodesia å se hvordan slike økonomiske sanksjoner virker. Ellers er det den fare å ville gjennomføre en bestemt politikkendring ved høyt proklamerte sanksjoner at de kan vise seg å være mindre effektive eller nytteløse, og da er man i den situasjon at man meget sterkt skader det man ville oppnå. I den forbindelse vil jeg gjerne peke på at internasjonal handelsstatistikk viser at en god del av de afrikanske stater som nå går inn for sanksjoner, faktisk i dag driver handel med og øker sin handel med Sør-Afrika. Hvis man skal gjennomføre en sanksjonslinje som ikke er vedtatt av Sikkerhetsrådet, risikerer man som sagt at den blir lite effektiv, og da det en gang tidligere, for noen år siden, var på tale å treffe økonomiske sanksjoner overfor Sør-Afrika, ble det påpekt at en virkelig tett blokade av Sør-Afrika bare kunne etableres med flåtestyrker utenfor kysten. Hvis sanksjonene altså skal bli effektive, skaper de en i seg selv farlig situasjon, men hvis de ikke blir effektive, kan de skade like mye den andre veien.

La meg si noen ord om dette at man må være forsiktig med å la Generalforsamlingen overta Sikkerhetsrådets funksjoner. Ja, det skal være sant og visst at man må være det. Noen større feil enn å vedta "united for peace"-resolusjonen har neppe vært gjort. Det er den som har ført De forente nasjoner opp i den krisen man ennå ikke er kommet ut av, idet Generalforsamlingen vedtok å sette i gang fredsbevarende operasjoner som en lang rekke medlemsland ikke ville delta i eller betale for fordi de mente at de ikke var forpliktet til det. På den annen side må jo Generalforsamlingen kunne rette en henstilling til Sikkerhetsrådet. Men jeg er fullstendig enig med utenriksministeren når han her sier at det er en farlig formulering når man uten videre i resolusjonen fastslår at det her ligger en trusel mot internasjonal fred og sikkerhet, for hvis det er tilfellet, er det Sikkerhetsrådets plikt å gripe inn.

For å vende tilbake til spørsmålet om økonomiske sanksjoner, vil jeg si at hvis de økonomiske sanksjoner man foreslår ikke blir lojalt gjennomført, og hvis ikke land som Storbritannia, De forente stater, eventuelt Frankrike og man kunne nevne andre, gir uttrykk for at de er rede til å gjennomføre slike sanksjoner, kan man være helt sikker på at sanksjonene ikke vil bli effektive. Derfor betyr det svært mye hvordan disse land stemmer når det gjelder dette resolusjonsforslaget.

Det man ofte gjør når man ikke er enig i et forslag, er å fremsette et forslag selv, men det ville vel i denne situasjonen være temmelig hensiktsløst, fordi et slikt

forslag bare ville inneholde en god del av det som står i det andre forslaget og ikke det som vi synes går for vidt. Men det man kan gjøre, er ved et innlegg i debatten, i særdeleshet når saken kommer til Generalforsamlingen, rett og slett å redegjøre for ens holdning, og det synes jeg man burde gjøre i dette tilfelle.

Jeg skal ikke si noe mer om Danmarks opptreden i denne saken. Den har allerede vært karakterisert. Men skal det fortsette på denne måten, er det klart at det blir slutt på det intime nordiske samarbeidet vi har hatt i De forente nasjoner. Det har vært nevnt at Sverige kan komme til å følge Danmark, og i så tilfelle oppstår det en ny situasjon. Men det vet vi foreløpig ingen ting om. Jeg vil derfor antyde at vi tar et nytt møte i denne komite onsdag. Da vil vi vite mer om Sveriges holdning, og vi vil kanskje også vite litt om senere danske reaksjoner på den situasjon som er oppstått. Jeg foreslår onsdag fordi man da har tid til disposisjon.

Formannen: Eg gjer merksam på at den utvida utanrikskomiteen er kalla inn til eit møte saman med fiskerikomiteen onsdag, men vi kan halde fram med eit møte i den utvida utanrikskomiteen etter at møtet med fiskerikomiteen er slutt.

Finn Moe: Jeg vil bare til slutt spørre om vi ikke i all fall kunne få en avskrift av teksten til det resolusjonsforslag som foreligger, og eventuelt også av den autentiske teksten når det gjelder det danskene har sagt.

Formannen: Det ringjer no for møtet i Stortinget. Det er tre talarar som er innteikna, men sidan utanriksministeren seier at det klarer seg om vi held fram i eit nytt møte på onsdag, vil eg gjerne spørje om dei tre har noko å innvende mot å vente med innlegga sine til då. – Ingen innvendingar er framkomne.

Onsdag kl. 9 er den utvida utanrikskomiteen kalla inn til eit møte saman med fiskerikomiteen for å handsame spørsmålet om ei fiskerigrenseavtale med Tyskland, og etter at dette fellesmøtet er slutt, tar den utvida utanrikskomiteen for seg dei sakene som utanriksministeren har nemnt.

Utenriksminister Lyng: Jeg vil bare få lov til å gjøre oppmerksom på at forsvarsministeren og jeg gjerne vil få redegjøre for en sak før vi reiser til NATO-møtet. Jeg vet ikke hvor lang tid man vil kunne ha til disposisjon på onsdag.

Formannen: Det er møte i Stortinget kl. 12.

Edvard Hambro: Når vi nå skal ha et møte onsdag for å drøfte spørsmålet om en fiskerigrenseavtale med Tyskland, kunne vi ikke da få et dokument på forhånd slik at vi vet hva det dreier seg om? Det har hendt gang på gang under den tidligere regjering at vi har blitt innkalt til møte uten å ha fått noe skriftlig grunnlag, og da er nyttevirkningen av et slikt møte meget begrenset.

Formannen: Til det er å seia at denne komiteen er eit konsultativt organ for Regjeringa. Om det skal sendast ut for mange dokument, er det klårt at det gjerne vil

føre til at ei regjering er meir varsam med det som blir sagt, så eg synest nok vi skal tenkje litt over det spørsmålet. Det har ikkje vore vanleg praksis her at vi har fått dokument. I visse tilfelle har ein fått det, men det har ikkje vore vanleg.

Edvard Hambro: Jeg synes det er en gal praksis.

Utenriksminister Lyng: Jeg er ikke bekjent med at det er innkalt noe møte for å behandle spørsmålet om en fiskerigrensevavtale med Tyskland, så jeg kjenner ikke noe til forberedelsene i den saken.

Formannen: Det er kalla inn eit slikt møte.

Edvard Hambro: Det gjør saken enda verre, hr. utenriksminister.

Formannen: Det vil vere ein ny praksis om ein skal gå inn for å gjere det.

Møtet slutt kl. 12.00.
